ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 29ης Οκτωβρίου 1998 *

Στην υπόθεση C-185/96,

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένη από τη Μαρία Πατακιά, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Carlos Gómez de la Cruz, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

προσφεύγουσα,

κατά

Ελληνικής Δημοκρατίας, εκπροσωπουμένης από την Ιωάννα Γαλάνη-Μαραγκουδάκη, βοηθό ειδικό νομικό σύμβουλο στην ειδική νομική υπηρεσία Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του Υπουργείου Εξωτερικών, και από τη Σταματίνα Βώδινα, ειδική επιστημονική συνεργάτιδα στην ίδια υπηρεσία, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία της Ελλάδος, 117, Val Sainte-Croix,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωρισθεί ότι η Ελληνική Δημοκρατία, καθόσον αποκλείει, με νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις ή συνεπεία διοικητικής πρακτικής, λόγω της ιθαγένειάς τους, τους εργαζομένους υπηκόους των άλλων κρατών μελών της Κοινότητας, είτε είναι μισθωτοί είτε ανεξάρτητοι επαγγελματίες, καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους, αφενός μεν από την αναγνώριση της ιδιότητας του πολυτέκνου ενόψει της χορηγήσεως των παροχών που προβλέπονται υπέρ των πολυμελών οικογενειών, αφετέρου δε από τη χορήγηση των οικογενειακών επιδομάτων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης ΕΚ, καθώς και από το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33), το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64), το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1974, περί του δικαιώματος των υπηκόων ενός κράτους μέλους να παραμένουν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό μη μισθωτής δραστηριότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 191), και από το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (κωδικοποιημένη έκδοση, ΕΕ 1992, C 325, σ. 1),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-P. Puissochet, πρόεδρο τμήματος, P. Jann (εισηγητή), J. C. Moitinho de Almeida, C. Gulmann και M. Wathelet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 12ης Μαρτίου 1998,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 30ής Απριλίου 1998,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 31 Μαΐου 1996, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, δυνάμει του άρθρου

169 της Συνθήκης ΕΚ, προσφυγή με την οποία ζητεί να αναγνωριστεί ότι η Ελληνική Δημοκρατία, καθόσον αποκλείει, με νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις ή συνεπεία διοικητικής πρακτικής, λόγω της ιθαγένειάς τους, τους εργαζομένους υπηκόους των άλλων κρατών μελών της Κοινότητας, είτε είναι μισθωτοί είτε ανεξάρτητοι επαγγελματίες, καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους, αφενός μεν από την αναγνώριση της ιδιότητας του πολυτέκνου ενόψει της χορηγήσεως των παροχών που προβλέπονται υπέρ των πολυμελών οικογενειών, αφετέρου δε από τη χορήγηση των οικογενειακών επιδομάτων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης ΕΚ, καθώς και από το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33), το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64), το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1974, περί του δικαιώματος των υπηκόων ενός κράτους μέλους να παραμένουν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό μη μισθωτής δραστηριότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 191), και από το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (κωδικοποιημένη έκδοση, ΕΕ 1992, C 325, σ. 1).

Επί του νομικού πλαισίου

Επί των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου

2 Το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1612/68 ορίζει τα εξής:

«1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών να έχει, λόγω της ιθαγενείας του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς τους όρους απασχολήσεως και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.

2. Απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.»

3 Το άρθρο 7 του κανονισμού 1251/70 ορίζει τα εξής:

«Το δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως, που αναγνωρίζεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, διατηρείται υπέρ των δικαιούχων του παρόντος κανονισμού.»

4 Το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34 προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν στα πρόσωπα που δικαιούνται παραμονής το δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως που θεσπίζεται από τις οδηγίες του Συμβουλίου περί καταργήσεως των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως σύμφωνα με τον τίτλο ΙΙΙ του γενικού προγράμματος που προβλέπει την κατάργηση αυτή.»

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 ορίζει τα εξής:

«1. Τα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος ενός από τα κράτη μέλη και για τα οποία ισχύουν οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού υπόκεινται στις υποχρεώσεις και απολαύουν των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του, υπό την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων του παρόντος κανονισμού.»

Επί των διατάξεων του ελληνικού δικαίου

6 Ο νόμος 1910/1944, ο οποίος κωδικοποιεί τη νομοθεσία περί προστασίας πολυτέκνων, ορίζει, στα άρθρα 1 και 2, τις προϋποθέσεις αναγνωρίσεως της ιδιότητας του πολυτέκνου και απαριθμεί, στα άρθρα 3 έως 12, διάφορα ευεργετήματα τα οποία συνεπάγεται η εν λόγω αναγνώριση. Τα ευεργετήματα αυτά χορηγούνται υπό μορφή είτε φορολογικής ελαφρύνσεως ή απαλλαγής είτε χρηματικής βοηθείας είτε ακόμα προνομιακής μεταχειρίσεως σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση, η δικαιοσύνη, ο διορισμός στο Δημόσιο και οι μεταφορές.

7 Το νομοθετικό διάταγμα 1153/1972, περί προστασίας πολυμελών οικογενειών, προβλέπει τη χορήγηση χρηματικών παροχών στις πολυμελείς οικογένειες που διαβιούν μόνιμα στην Ελλάδα. Η χορήγηση των παροχών αυτών εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την προϋπόθεση ότι τα μέλη της οικογένειας έχουν την ελληνική ιθαγένεια ή είναι ελληνικής καταγωγής.

8 Το άρθρο 63, παράγραφοι 1 και 2, του νόμου 1892/1990, της 31ης Ιουλίου 1990, σχετικά με μέτρα για το δημογραφικό πρόβλημα, προβλέπει την καταβολή μηνιαίου επιδόματος επί τριετία στη μητέρα που αποκτά τρίτο τέκνο. Κατά την παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου, για κάθε τέκνο μέχρι ηλικίας 25 ετών καταβάλλεται μηνιαίο επίδομα στη μητέρα, η οποία θεωρείται πολύτεκνη σύμφωνα με τον νόμο 1910/1944. Η παράγραφος 4 προβλέπει τη χορήγηση ισόβιας συντάξεως στη μητέρα η οποία δεν δικαιούται πλέον το επίδομα της προηγούμενης παραγράφου. Δυνάμει της υπουργικής αποφάσεως της 7/21 Φεβρουαρίου 1991, μία από τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση των παροχών αυτών είναι να έχουν τα μέλη της οικογένειας την ελληνική ιθαγένεια ή να είναι ελληνικής καταγωγής.

Επί της προ της ασκήσεως της προσφυγής διοικητικής διαδικασίας

9 Η Επιτροπή, πληροφορηθείσα από καταγγελίες που της υποβλήθηκαν από κοινοτικούς υπηκόους που εργάζονται στην Ελλάδα ότι η αναγνώριση της ιδιότητας του πολυτέκνου και η χορήγηση των ευεργετημάτων που συνδέονται με αυτήν προβλέπονταν μόνο για τους έχοντες την ελληνική ιθαγένεια, ζήτησε, με έγγραφα της 2ας Μαρτίου και της 11ης Ιουνίου 1992, διευκρινίσεις από τις ελληνικές αρχές. Οι αρχές αυτές απάντησαν κατ' ουσίαν, με έγγραφο της 23ης Ιουνίου 1992, ότι η επίμαχη νομοθεσία αποτελείται από σύνολο διατάξεων ποικίλου περιεχομένου, κυρίως κοινωνικού χαρακτήρα, που αποσκοπούν όλες στην ενίσχυση των πολυμελών οικογενειών που διαμένουν στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως της ιδιότητας των ενδιαφερομένων ως εργαζομένων ή μη. Προκειμένου, ειδικότερα, για τον νόμο 1892/1990, οι ελληνικές αρχές υπογράμμισαν ότι, λόγω του στόχου δημογραφικής πολιτικής που επιδιώκεται με τον νόμο αυτό, οι παροχές που προβλέπει δεν εμπίπτουν στην αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων που επιβάλλει η Συνθήκη.

10 Θεωρώντας ότι οι επίμαχες διατάξεις και η σχετική διοικητική πρακτική συνιστούσαν μεταχείριση ενέχουσα δυσμενή διάκριση και αντιβαίνουσα στο κοινοτικό δίκαιο, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 169 της Συνθήκης και απηύθυνε, κατά συνέπεια, στην Ελληνική Κυβέρνηση στις 20 Ιουλίου 1993 έγγραφο οχλήσεως, με το οποίο της ζήτησε να υποβάλει τις παρατηρήσεις της εντός προθεσμίας δύο μηνών.

11 Επειδή η Ελληνική Δημοκρατία δεν απάντησε στο εν λόγω έγγραφο, η Επιτροπή της απηύθυνε, με έγγραφο της 18ης Μαΐου 1995, αιτιολογημένη γνώμη, με την οποία την κάλεσε να λάβει τα απαιτούμενα μέτρα για να συμμορφωθεί προς τη γνώμη αυτή εντός προθεσμίας δύο μηνών από την κοινοποίησή της.

12 Απαντώντας στην αιτιολογημένη αυτή γνώμη, η Ελληνική Κυβέρνηση, αφού ανήγγειλε με έγγραφο της 3ης Αυγούστου 1995 ότι οι επικρινόμενες διατάξεις επρόκειτο να τροποποιηθούν, διαβίβασε με έγγραφο της 19ης Δεκεμβρίου 1995 ένα σχέδιο νομοθετικής ρυθμίσεως σχετικής με το θέμα.

13 Με έγγραφο που απηύθυνε στις 24 Απριλίου 1996 στην Ελληνική Κυβέρνηση, η Επιτροπή επισήμανε ότι το σχέδιο νόμου βρισκόταν μόλις στο πρώτο στάδιο της διαδικασίας θεσπίσεως, ότι δεν παρεχόταν καμία ένδειξη ως προς την ημερομηνία κατά την οποία αναμενόταν η ψήφιση του σχετικού νόμου και ότι, επιπλέον, το σχέδιο δεν φαινόταν να εξαλείφει το σύνολο των αιτιάσεων που είχαν διατυπωθεί με την αιτιολογημένη γνώμη. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή άσκησε την παρούσα προσφυγή.

14 Μετά την άσκηση της προσφυγής, η Ελληνική Δημοκρατία γνωστοποίησε στο Δικαστήριο την έκδοση του νόμου 2459/1997, που δημοσιεύθηκε στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας* της 18ης Φεβρουαρίου 1997 και του οποίου το άρθρο 39 προβλέπει ότι οι παροχές του νόμου 1910/1994 και του άρθρου 63, παράγραφοι 1 έως 3, του νόμου 1892/1990 θα χορηγούνται και στους κοινοτικούς υπηκόους.

Επί της ουσίας

15 Κατά την Επιτροπή, όλα τα ευεργετήματα που προβλέπει η επίμαχη ελληνική νομοθεσία, εκτός από την κατά το άρθρο 5 του νόμου 1910/1944 απαλλαγή από τη στρατιωτική θητεία, η οποία αφορά μόνο τους Έλληνες υπηκόους, συνιστούν κοινωνικά πλεονεκτήματα, υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68. Οι παροχές στον τομέα της ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως που προβλέπει ο νόμος 1910/1944 και οι χρηματικές παροχές που προβλέπει το νομοθετικό διάταγμα 1153/1972 καθώς οι προβλεπόμενες από το άρθρο 63, παράγραφοι 1 έως 3, του νόμου 1892/1993 παροχές συνιστούν επίσης, κατά την Επιτροπή, παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71.

16 Η Επιτροπή συνάγει το συμπέρασμα ότι η επίδικη νομοθεσία, καθόσον ενέχει δυσμενή διάκριση ή εφαρμόζεται κατά τρόπο που συνεπάγεται δυσμενείς διακρίσεις οφειλόμενες άμεσα στην ιθαγένεια, είναι αντίθετη προς την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, η οποία διατυπώνεται στα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης, και ειδικότερα προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των εργαζομένων, η οποία τίθεται σε εφαρμογή με το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 και με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71.

17 Η Ελληνική Δημοκρατία προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη την πρόθεσή της να αναθεωρήσει την επίμαχη νομοθεσία, την οποία είχε εντούτοις εκδηλώσει σαφώς κατά την προ της ασκήσεως της προσφυγής διοικητική διαδικασία και η οποία υλοποιήθηκε μετά την άσκηση της προσφυγής με την έκδοση του νόμου 2459/1997.

18 Επιβάλλεται να υπομνησθεί συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία, η ύπαρξη παραβάσεως εκτιμάται σε συνάρτηση με την κατάσταση του κράτους μέλους κατά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας και ότι οι μεταβολές που επήλθαν εν συνεχεία δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη από το Δικαστήριο (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1997, C-361/95, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 1997, σ. I-7351, σκέψη 13).

19 Επειδή με την παρούσα προσφυγή τίθεται το ζήτημα της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως στον τομέα των κοινωνικών πλεονεκτημάτων καθώς και των παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως (για τη δυνατότητα ταυτόχρονης εφαρμογής των κανονισμών 1612/68 και 1408/71, βλ. την απόφαση της 12ης Μαΐου 1998, C-85/96, Martínez Sala, Συλλογή 1998, σ. I-2691, σκέψη 27), επιβάλλεται να υπομνησθεί το περιεχόμενο των εννοιών αυτών.

20 Όσον αφορά, πρώτον, την έννοια των κοινωνικών πλεονεκτημάτων, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η έννοια αυτή καλύπτει όλα τα ευεργετήματα τα οποία, ανεξαρτήτως του αν συνδέονται με σύμβαση εργασίας, παρέχονται γενικά στους ημεδαπούς εργαζομένους, λόγω κυρίως της αντικειμενικής ιδιότητάς τους ως εργαζομένων ή λόγω του ότι έχουν απλώς την κατοικία τους ή τη συνήθη διαμονή τους στο εθνικό έδαφος, και των οποίων η επέκταση στους εργαζομένους, υπηκόους άλλων κρατών μελών, εμφανίζεται επομένως ικανή να διευκολύνει την κινητικότητά τους στο εσωτερικό της Κοινότητας (προπαρατεθείσα απόφαση Martínez Sala, σκέψη 25).

21 Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι, όπως υποστήριξε η Επιτροπή, όλα τα ευεργετήματα που προβλέπει η επίμαχη ελληνική νομοθεσία υπέρ των πολυμελών οικογενειών συνιστούν κοινωνικά πλεονεκτήματα υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68. Κατά τη διάταξη αυτή, οι εργαζόμενοι υπήκοοι άλλων κρατών μελών απολαύουν των κοινωνικών πλεο-

νεκτημάτων υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με τους ημεδαπούς εργαζομένους. Η εν λόγω ισότητα μεταχειρίσεως πρέπει να ισχύει και για τα συντηρούμενα μέλη της οικογένειάς τους (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1992, C-3/90, Bernini, Συλλογή 1992, σ. I-1071, σκέψη 28).

22 Η Επιτροπή ισχυρίστηκε δε ότι, μολονότι καμία διάταξη του νόμου 1910/1944 δεν απαιτεί την ελληνική ιθαγένεια, έχει εντούτοις παγιωθεί η διοικητική πρακτική ότι η αναγνώριση της ιδιότητας του πολυτέκνου και, κατά συνέπεια, η χορήγηση των ευεργετημάτων που συνδέονται με αυτή αφορούν μόνο τους Έλληνες υπηκόους. Η Ελληνική Δημοκρατία δεν αντέκρουσε τον ισχυρισμό αυτό, ο οποίος επιρρωννύεται επιπλέον από το γεγονός ότι το άρθρο 39 του νόμου 2459/1997 διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του νόμου 1910/1944, ώστε να περιληφθούν και οι κοινοτικοί υπήκοοι.

23 Επιπλέον, τόσο το νομοθετικό διάταγμα 1153/1972 όσο και οι διατάξεις του νόμου 1892/1990, σε συνδυασμό με τις διατάξεις της υπουργικής αποφάσεως της 7/21 Φεβρουαρίου 1991, εξαρτούν ρητώς τη χορήγηση των παροχών που προβλέπουν από την προϋπόθεση ότι τα μέλη της οικογένειας έχουν την ελληνική ιθαγένεια ή είναι ελληνικής καταγωγής.

24 Η διοικητική αυτή πρακτική, όπως και οι ανωτέρω νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, καθόσον επιβάλλουν προϋπόθεση περί ιθαγενείας που ενέχει δυσμενή διάκριση, συνιστούν παράβαση του άρθρου 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης, του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 και του άρθρου 7 του κανονισμού 1251/70. Για τον ίδιο λόγο, συνιστούν επίσης παράβαση του άρθρου 52 της Συνθήκης και του άρθρου 7 της οδηγίας 75/34 (απόφαση της 10ης Μαρτίου 1993, C-111/91, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, Συλλογή 1993, σ. I-817, σκέψη 17).

25 Όσον αφορά, δεύτερον, την έννοια των παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως, το Δικαστήριο έχει κρίνει κατ' επανάληψη ότι μια παροχή μπορεί να θεωρηθεί ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως εφόσον χορηγείται στους δικαιούχους βάσει μιας από τον νόμο καθοριζομένης καταστάσεως, χωρίς να γίνεται καμία εξατομικευμένη και κατά διακριτική ευχέρεια στάθμιση των ατομικών αναγκών τους, και εφόσον έχει σχέση με κάποιον από τους κινδύνους που ρητώς απαριθμούνται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 (προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, σκέψη 29, και παρατιθέμενη εκεί νομολογία).

26 Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι, μεταξύ των παροχών που προβλέπει ο νόμος 1910/1944, οι παροχές στον τομέα της ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως συνιστούν επίσης παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως, διότι εμπίπτουν στην κατηγορία των παροχών ασθενείας που μνημονεύεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71.

27 Το ίδιο ισχύει για τις χρηματικές παροχές του νομοθετικού διατάγματος 1153/1972 και του άρθρου 63, παράγραφοι 1 έως 4, του νόμου 1892/1990, οι οποίες πρέπει να θεωρηθούν ως οικογενειακές παροχές υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο η', του κανονισμού 1408/71.

28 Επομένως, η διοικητική πρακτική και οι νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις που εξαρτούν τη χορήγηση των παροχών αυτών από προϋποθέσεις ιθαγένειας οι οποίες ενέχουν δυσμενή διάκριση αντιβαίνουν επίσης στον κανόνα της ίσης μεταχειρίσεως των εργαζομένων, ο οποίος διατυπώνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 και τον οποίο, όπως επιβάλλεται να υπομνησθεί, μπορούν επίσης να επικαλούνται τα μέλη της οικογένειας των εργαζομένων (απόφαση της 30ής Απριλίου 1996, C-308/93, Cabanis-Issarte, Συλλογή 1996, σ. I-2097).

29 Συναφώς, η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίστηκε ότι η πλειονότητα των ευεργετημάτων του νόμου 1910/1994 έχουν καταστεί άνευ αντικειμένου.

30 Επιβάλλεται η παρατήρηση ότι η έστω και εντελώς τυπική διατήρηση σε ισχύ νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων, η εφαρμογή των οποίων, εάν οι διατάξεις αυτές δεν είχαν περιπέσει σε αχρησία, θα ήταν αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο, μπορεί να προκαλέσει αβεβαιότητα ασυμβίβαστη προς την αρχή της ασφάλειας δικαίου, καθόσον οι ενδεχόμενοι δικαιούχοι συναντούν έτσι μεγαλύτερες δυσκολίες προκειμένου να λάβουν γνώση της εκτάσεως των δικαιωμάτων τους.

31 Η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε επίσης ότι, παρά τις ρητές διατάξεις του νομοθετικού διατάγματος 1153/1972, τα επιδόματα που προβλέπει το νομοθέ-

τημα αυτό δεν προβλέπονται μόνο για τους Έλληνες υπηκόους, αλλά, σύμφωνα με τις αμέσου εφαρμογής διατάξεις του κανονισμού 1408/71, χορηγούνται και στους κοινοτικούς υπηκόους.

32 Αρκεί να υπομνησθεί συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία, η διατήρηση σε ισχύ μιας εθνικής ρυθμίσεως που δεν συμβιβάζεται, αυτή καθαυτή, με το κοινοτικό δίκαιο, ακόμη και αν το οικείο κράτος μέλος ενεργεί σύμφωνα με το δίκαιο αυτό, μπορεί να προκαλέσει μια διφορούμενη κατάσταση πραγμάτων, λόγω της διατηρήσεως, όσον αφορά τα ενδιαφερόμενα υποκείμενα δικαίου, μιας αβεβαιότητας ως προς τις δυνατότητές τους να επικαλεστούν το κοινοτικό δίκαιο (απόφαση της 11ης Ιουνίου 1991, C-307/89, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1991, σ. I-2903, σκέψη 13, και παρατιθέμενη εκεί νομολογία).

33 Τέλος, η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι η σχετική με την ελληνική ιθαγένεια προϋπόθεση από την οποία εξαρτάται η χορήγηση των παροχών του άρθρου 63, παράγραφοι 1 έως 4, του νόμου 1892/1990 δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι παροχές αυτές συμβάλλουν στην πραγματοποίηση στόχων δημογραφικής φύσεως. Όσον αφορά την ισόβια σύνταξη που προβλέπει το άρθρο 63, παράγραφος 4, υπέρ της πολύτεκνης μητέρας, η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ειδικότερα ότι η ανωτέρω προϋπόθεση δικαιολογείται από το γεγονός ότι η εν λόγω παροχή συνιστά τιμητική διάκριση, η οποία επιβραβεύει τη συμβολή της πολύτεκνης στο γενικό συμφέρον, η οποία μπορεί να εξομοιωθεί, ενόψει της χαμηλής γεννητικότητας στην Ελλάδα, με υπηρεσία που παρέχεται προς τη χώρα.

34 Επιβάλλεται να υπομνησθεί συναφώς ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα κοινωνικά μέτρα δεν εξαιρούνται από την εφαρμογή των κανόνων του κοινοτικού δικαίου για τον λόγο και μόνον ότι η υπέρ των δικαιούχων εφαρμογή των μέτρων αυτών οφείλεται σε λόγους δημογραφικής πολιτικής (απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1982, 65/81, Reina, Συλλογή 1982, σ. 33, σκέψη 15).

35 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ελληνική Δημοκρατία, καθόσον αποκλείει, με νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις ή συνεπεία διοικητικής πρακτικής, λόγω της ιθαγένειάς τους, τους εργαζομένους υπηκόους των άλλων κρατών μελών της Κοινότητας, είτε είναι μισθωτοί είτε ανεξάρτητοι

επαγγελματίες, καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους, αφενός μεν από την αναγνώριση της ιδιότητας του πολυτέκνου ενόψει της χορηγήσεως των παροχών που προβλέπονται υπέρ των πολυμελών οικογενειών, αφετέρου δε από τη χορήγηση των οικογενειακών επιδομάτων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης, καθώς και από το άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68, το άρθρο 7 του κανονισμού 1251/70, το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34 και το άρθρο 3 του κανονισμού 1408/71.

Επί των δικαστικών εξόδων

36 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα. Επειδή η Ελληνική Δημοκρατία ηττήθηκε και η Επιτροπή είχε υποβάλει σχετικό αίτημα, η Ελληνική Δημοκρατία πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) **Η Ελληνική Δημοκρατία, καθόσον αποκλείει, με νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις ή συνεπεία διοικητικής πρακτικής, λόγω της ιθαγένειάς τους, τους εργαζομένους υπηκόους των άλλων κρατών μελών της Κοινότητας, είτε είναι μισθωτοί είτε ανεξάρτητοι επαγγελματίες, καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους, αφενός μεν από την αναγνώριση της ιδιότητας πολυ-**

τέκνου ενόψει της χορηγήσεως των παροχών που προβλέπονται υπέρ των πολυμελών οικογενειών, αφετέρου δε από τη χορήγηση των οικογενειακών επιδομάτων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από

— τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης ΕΚ,

— το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος,

— το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας,

— το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1974, περί του δικαιώματος των υπηκόων ενός κράτους μέλους να παραμένουν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό μη μισθωτής δραστηριότητας,

— και το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας.

2) Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

Puissochet Jann Moitinho de Almeida

Gulmann Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 29 Οκτωβρίου 1998.

Ο Γραμματέας Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

R. Grass J.-P. Puissochet